

Валерій Журавель,

суддя

Київського окружного
адміністративного суду

УДК 349.2

Загальноправові принципи організації праці суддів

В умовах розбудови демократичної держави демократичні суспільства за своїм визначенням не можуть існувати без незалежного та неупередженого правосуддя, яке повинні здійснювати професійні судді, трудову діяльність яких необхідно правильно організувати. Як відомо, в основу організації трудової діяльності будь-якого процесу покладено принципи, керівні базові засади, існування яких обумовлюється потребами розвитку суспільства.

Дослідженню питання принципів права приділено низку наукових праць учених, серед яких С. С. Алексеєв, М. І. Іншин, А. М. Колодій, О. В. Лаврінченко, О. Я. Лаврів, В. І. Прокопенко, В. Н. Скобелкин, В. М. Толкунова, В. І. Щербина, О. М. Ярошенко та ін. Проте безпосередньо принципи організації праці, а надто суддів, залишилися поза увагою вчених.

Мета статті полягає в дослідженні принципів організації праці суддів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання: з'ясувати зміст поняття «принцип», здійснити класифікацію принципів, виокремити основні принципи організації праці суддів і дати їм детальну характеристику.

Термін «принцип» походить від лат. *prīncipium* – початок [1, с. 543]. Закордонні та вітчизняні вчені по-різному визначають поняття принципів. Так, А. Корольков зазначає, що уважний аналіз історії філософії та науки свідчить про складність формулювання тих першооснов, які мають назву принципів [2]. Одні автори вважають, що принцип – це «керівна ідея», «керівне положення», «першооснова законодавства». Інші, дотримуючись майже тієї ж думки, додають й інші ознаки. Наприклад, Н. Чечіна вважає, «що принципом може стати тільки та ідея, яка знайшла своє відображення у правовій нормі» [3, с. 80]. Своєю чергою, Е. Ліпатов вважає, що «принципи

формування, розвитку, функціонування того чи того соціального явища відіграють важливу роль у пізнанні дійсності та визначенні місця людини в її перетворенні» [4, с. 95].

Отже, як бачимо, одні вчені наголошують на тому, що принципи – це першооснова, інші намагаються з'ясувати правову природу принципів. Ми, все ж таки, вважаємо, що принципи – це першооснова, яку без з'ясування сутності та правової природи не може бути покладено в основу правового регулювання будь-якого правового явища.

Будь-яка діяльність провадиться на підставі певних принципів, тобто основних, вихідних положень, дотримання яких забезпечує узгодженість у діях її учасників, орієнтує на досягнення відповідного результату через використання найефективніших методів тощо. Відхід від принципів конкретної діяльності призводить до її непослідовності, неузгодженості в діях її учасників і, врешті-решт, не до тих результатів, досягнення яких було її основною метою [5, с. 92]. Будь-яка сфера правового регулювання характеризується власними, тільки їй притаманними принципами. За влучним висловленням М. І. Іншина, «принцип – це основа, фундамент, висхідне положення будь-якого явища (системи, відносин), що пронизує його та забезпечує існування. Звідси, принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможлиблює існування, функціонування будь-якого явища» [6, с. 11].

Деякі науковці пов'язують категорію принципів зі сферою правосвідомості, правової науки [7, с. 42]. Для М. А. Гурвича, А. С. Воронова та ряду інших учених принципи – це норми права [8, с. 25]. Так, Т. І. Фулей під правовими принципами розуміє універсальні нормативні засади права, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання [9, с. 11]. В. І. Прокопенко доводить, що вияв-

лення правових принципів має важливе теоретичне і практичне значення. Для трудового права теоретичне значення основних принципів полягає в тому, що вони дають можливість порівняти права різних держав, а також право однієї держави на історичних етапах. Практичне значення основних принципів вбачається в тому, що вони створюють основу єдиного розуміння положень законодавства про працю, сприяють усвідомленню права і цим дають можливість однакового тлумачення цих положень права. Принципи є правовими приписами, причому приписами обов'язковими. Правові норми зобов'язують розуміти основні принципи як директиви щодо організації праці [10, с. 37].

Розвинене суспільство передбачає досконалу, цілісну юридичну надбудову, сформовану на передових засадах правової організації соціального життя людей, їхніх установ і соціальних інститутів. Ці засади знаходять вираження насамперед у праві, в його принципах. Від початку свого виникнення принципи права існують як модифіковані та пристосовані до правової сфери деякі загальносоціальні принципи, що перебувають у діалектичній єдності [5, с. 93].

Реалізація права на працю суддів відбувається на загальних принципах, як-от: свобода праці, рівність трудових прав, відсутність дискримінації, законність тощо, порушення яких не можна вважати встановленням додаткових вимог до суддів (як передумов, так і під час трудової діяльності). Вимоги, необхідні для праці в суді, є підвищеними порівняно з працівниками інших державних органів, що обумовлено специфікою службової діяльності, в чому ще раз проявляються особливості дуального статусу судді.

Відповідно до норм чинного законодавства України до осіб, які претендують на зайняття посади судді, встановлюються додаткові вимоги

щодо віку, освіти, професійного стажу, громадянства, володіння державною мовою, проживання. За наявності збігу якостей, здібностей особи встановленим вимогам держава визнає її здатність до зайняття посади судді. Під час трудової діяльності судді не мають права на страйк. Окрім того, професійний суддя не може належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Все перераховане можна вважати загальними принципами, на яких повинна базуватись організація праці суддів.

Крім того, необхідно вирізнити і спеціальні принципи організації праці суддів, адже питання цих принципів не було об'єктом наукового дослідження і не є з'ясованим дотепер. Тому ми пропонуємо, з огляду на специфіку діяльності судді, запропонувати такі принципи.

1) *Принцип системності.* Термінологічно поняття «системність» трактувалося більше в сенсі прояву систематичності, що пояснюється спрощеним підходом до поняття «система» [11, с. 86]. Відомо, що система – це безліч елементів, що перебувають у відносинах, зв'язках один з одним і утворюють певну цілісність, єдність. Із цього визначення вирізняють акцепт щодо цілісності та єдності, які є наслідками саме зв'язків елементів, а не їх інтеграцію чи якість злиття. У визначенні велику роль відіграє її структура, точніше, властивості системи, пов'язані зі структурою. Можна вирізнити дві характерні властивості системи – структурність та ієрархічність. Перша визначає можливість декомпозиції системи на компоненти і встановлення зв'язків між ними. У цьому випадку всі елементи пов'язані таким чином, що переформування системи можливе в межах

цілої системи. В результаті будуть і ті ж елементи, і ті ж зв'язки між ними. У другому випадку, коли йдеться про ієрархічність, можна спостерігати ситуацію, де кожен компонент системи розглядається як підсистема більш широкої, глобальної системи. Окремий елемент є, по суті, підрядним іншому, і ця підрядність формує низку зв'язків ієрархічного порядку [12].

Отже, принцип системності в організації праці судді полягає в сукупності дій, спрямованих на найбільш ефективну організацію своєї роботи, причому ці дії мусить бути логічно взаємопов'язані між собою та зумовлювати одна одну, тобто мусить бути причинно-наслідковий зв'язок між ними.

2) *Принцип організаційності.* Означає ефективну побудову свого робочого часу його плануванням, яке полягає у виокремленні найбільш важливих справ і менш важливих, та їх розстановку протягом робочого дня. Для організації роботи судді цей принцип має важливе значення, адже можливість правильно спланувати свій день призначенням на цей день розгляду однієї-двох тяжких справ і декількох легших сприяє ефективному розгляду кожної з категорій справ. Адже якщо суддя на один день спланує тільки тяжкі справи, а на інший – легкі, це призведе до того, що більш важливі справи буде розглянуто поверхнево, а це свідчить про необ'єктивний розгляд справи.

3) *Принцип стимулювання.* Полягає в запровадженні ефективної системи оплати праці, розширенні системи преміальних виплат залежно від результатів роботи. На сучасному етапі системи матеріальної зацікавленості повинні розвиватись у напрямку посилення залежності результатів оплати праці працівників від рівня кваліфікації, а також наявності відповідальності за неякісну працю. У суддів він проявляється в наявності окладу, який залежить від рівня суду,

доплати за вислугу років, доплати за наявність ученого ступеня та ін.

4) *Принцип нормативної визначеності робочого часу та часу відпочинку.* Полягає в установленні правил внутрішнього трудового розпорядку, якого учасники трудового процесу повинні дотримуватися, наявності часу відпочинку, який полягає в наданні вихідних днів і щорічної оплачуваної відпустки. Суддям надаються щорічна оплачувана відпустка та додаткова оплачувана відпустка. Щорічна оплачувана відпустка надається тривалістю 30 робочих днів із виплатою, крім суддівської винагороди, допомоги на оздоровлення в розмірі посадового окладу. Суддям, які мають стаж роботи більше 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 15 календарних днів.

5) *Принцип дотримання трудової дисципліни.* Під трудовою дисципліною розуміють заснований на принципах моралі та закріпленій у нормах права порядок взаємовідносин суб'єктів процесу спільної праці, який виражається у свідомому і точному виконанні працівником своїх трудових обов'язків, здійсненні наданих прав, дотриманні встановлених обмежень і заборон [13, с. 255]. Дисциплінарна відповідальність суддів є одним із

засобів забезпечення виконання ними службових обов'язків, а отже, дотримання суддівської дисципліни. Як зазначив С. В. Подкопаєв, суддівська дисципліна полягає в дотриманні певних правил, серед яких:

1) загальновизнані норми моралі й поведінки, що існують у суспільстві;

2) стандарти, що регулюють службову діяльність, тобто вимоги, встановлені законодавством до професії судді.

3) суддівські стандарти, які стосуються позаслужбової поведінки й діяльності (наприклад, заборона на політичну діяльність). Позиція С. В. Подкопаєва є обґрунтованою і з нею не можна не погодитись, адже суддя повинен не лише сумлінно виконувати професійні обов'язки, а й бути наділений високими морально-етичними якостями [14, с. 73]. Тому цей принцип також суттєво впливає на організацію праці суддів.

Отже, необхідно зробити висновок про те, що принципи організації праці суддів – це нормативно визначені вихідні положення, які лежать в основі трудового процесу суддів та спрямовані на забезпечення його належної організації, з метою упорядкування трудової діяльності для підвищення ефективності роботи суддів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Ожегов С. И.* Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Абуковик, 1999.
2. *Корольков А. А.* Принципы, категории, законы / А. А. Корольков. – Л., 1980.
3. *Чечина Н. А.* Принципы советского гражданского процессуального права и их нормативное закрепление / Н. А. Чечина // Правоведение. – 1960. – № 3. – С. 78–84.
4. *Липатов Э. Г.* Принципы местного самоуправления – системообразующие факторы муниципального права / Э. Г. Липатов // Вестник Поволжской академии государственной службы им. П. А. Столыпина. – 2004. – № 7. – С. 93–103.
5. *Погребняк С. П.* Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : [монографія] / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
6. *Іншин М. І.* Принципи державної служби / М. І. Іншин // Актуальні проблеми права теорія і практика: Зб. наук. праць. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, 2010. – Вип. 16.

7. Юдельсон К. С. Советский гражданский процесс : [учебн. для юрид. высш. учебн. заведений]. – М. : изд-во Моск. ун-та, 1956. – 439 с.

8. Гурвич М. А. Лекции по советскому гражданскому процессу / М. А. Гурвич. – М. : тип. «Красная звезда», 1950. – 198 с.

9. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Т. І. Фулей // Київ : Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – 20 с.

10. Прокопенко В. І. Трудове право України : [підручник] / В. І. Прокопенко. – Х. : Консум, 2000. – 480 с.

11. Зорина Л. Я. Дидактические основы формирования системности знаний старшеклассников / Л. Я. Зорина. – М. : Педагогика, 1978. – 128 с.

12. Большая советская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bse.scilip.com/article102619.html>.

13. Венедиктов В. С. Трудове право України / В. С. Венедиктов. – К. : Істина, 2008. – 384 с.

14. Подкопаев С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації : [монографія] / С. В. Подкопаев. – 2-ге вид., випр. і допов. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. – 216 с.

Журавель В. О. Загальноправові принципи організації праці суддів

У статті з'ясовано зміст і сутність понять «принцип», «принципи організації праці суддів». Досліджено основні принципи організації праці суддів і здійснено їхню детальну характеристику.

Ключові слова: принципи, принципи організації праці, принципи організації праці суддів.

Журавель В. А. Общеправовые принципы организации труда судей

В статье выяснено содержание и сущность понятий «принцип», «принципы организации труда» Исследованы основные принципы организации труда судей и осуществлена их подробная характеристика.

Ключевые слова: принципы, принципы организации труда, принципы организации труда судей.

Zhuravel V. General legal principles of judges work organization

The paper clarified the meaning and essence of the concept of «principle», «principles of work of judges». The basic principles of organization of judges, and by their detailed description.

Key words: principles, principles of work organization, principles of judges work organization.